

В. Грінченко, Т. Грінченко

## «ВІКІПЕДІЯ» ЯК ЕЛЕМЕНТ КУЛЬТУРИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

*«Вікіпедія» — загальнодоступна електронна енциклопедія, зміст якої формують ентузіасти. Жодних формальних критеріїв компетентності для учасників цього проекту немає. Але, як це не парадоксально, якість підготованих статей «Вікіпедії» не поступається найкращим світовим енциклопедіям, наприклад, «Британіці». За обсягом — це найбільше енциклопедичне видання, яке налічує понад три мільйони статей на ста мовах. Аналізуючи особливості структури «Вікіпедії» та її роль у сучасному суспільстві, автори статті прагнуть привернути увагу наукової громадськості України до великої суспільної значущості роботи зі створення та розвитку українського сегмента електронної енциклопедії.*

Майже в кожній публікації, присвяченій аналізу особливостей розвитку сучасного світу, натрапляємо на констатацію того, що в кінці ХХ століття людство розпочало новий етап своєї еволюції — стадію розбудови інформаційного суспільства. Уперше це поняття було використано для характеристики впливу інноваційних розробок на американську та японську економіку на початку 60-х років минулого століття [1]. Надалі суттєві зміни в характері виробництва і структурі національних економік розвинених країн та швидке вдосконалення інформаційних технологій викликали цілий потік досліджень їхнього впливу на розвиток суспільства.

Для характеристики породжених таким впливом явищ використовують широкий спектр понять: інформаційне суспільство, суспільство знань, інформаційна революція та ін. Досить змістовний критичний аналіз різних поглядів на зміни, які пов'язують із формуванням нового типу суспільства, запропоновано в праці Ф. Вебстера [2]. Автор звертає увагу на дві принципово різні позиції щодо оцінювання впливу інформатизації. Одна група соціологів (оптимісти) переконана в тому, що нові технології допоможуть розв'язати багато гострих соціальних проблем. Друга (песимісти) — вважає, що технологічні зміни органічні в плавному процесі еволюційних змін, і не вірить у

© ГРІНЧЕНКО Віктор Тимофійович. Академік НАН України. Директор Інституту гідромеханіки НАН України.

ГРІНЧЕНКО Тамара Олексіївна. Доктор фізико-математичних наук. Провідний науковий співробітник Інституту телекомунікацій і глобального інформаційного простору НАН України (Київ). 2010.

можливість розв'язання принципових суперечностей сучасного суспільства. В іншій цікавій праці конструктивної критики зазнають вихідні положення дискусій про інформаційне суспільство [3]. Її автори вважають, що ні песимісти, ні оптимісти не продемонстрували прикладів ґрунтовного аналізу впливу інформаційних технологій. Невисвітленими залишаються чимало принципових питань, серед яких і такі, що безпосередньо стосуються і теми нашої статті: «Які науки будуть визначальними? Як зміниться людина та її уявлення про Всесвіт і які наслідки це матиме?».

У ході дискусій про суть поняття інформаційного суспільства часто пропонують так зване «ліниве» розв'язання проблем [4]. За М. Бердяєвим, такий підхід передбачає просту методику: наводять лише абсолютно протилежні оцінки певного явища, оскільки одержання зважених оцінок, які враховують позитивні та негативні наслідки якогось процесу, вимагає ретельної інтелектуальної роботи. Очевидно, що, аналізуючи вплив інформатизації на суспільство, можна знайти багато і позитивних, і негативних прикладів. Тут спостерігаємо типову ситуацію для оцінювання наслідків науково-технічних відкриттів, яка багато разів повторювалася в історії: «Зло у світі походить не від використання поганих речей, а від зловживання надзвичайно корисними речами».

Накопичений за минуле століття вітчизняний науковий потенціал дає підстави повірити в можливість активної участі України у світовому процесі формування нового постіндустріального суспільства. У зазначеному контексті важливо розуміти, що лише активні й успішні його учасники зможуть відстояти власну національну ідентичність на тлі інтенсивної глобалізації.

У пропонованій статті нас цікавлять передусім ті суттєві зміни, викликані інформаційними технологіями, які впливають на

розвиток освіти та науки, породжують нові форми збереження й застосування знань. Свою увагу зосередимо на відносно новій, але вже дуже популярній електронній енциклопедії «Вікіпедія» (Wikipedia, слово *wiki*, запозичене з мови гавайського племені, означає «швидко»), проаналізувавши роботу щодо створення сучасних універсальних енциклопедій крізь призму розвитку національної культури, яка сьогодні перебуває під тиском глобалізації. З огляду на це, з одного боку, конче потрібно зберегти високу динаміку споживання досягнень інших культур, щоб не втратити чільного місця у світовій спільноті в культурному, економічному та політичному аспектах. З другого — не менш важливо відстояти власну самобутність у глобалізованому світі.

#### КОРОТКІ ВІДОМОСТІ З ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ ЕНЦИКЛОПЕДІЙ

Виникнення писемності було одним із найважливіших (революційних!) актів в історії людства. Фактично відразу виникла потреба систематизувати і зберегти накопичену інформацію про навколишній світ, сусідів, правила поведінки тощо. Відомо багато прикладів різних форм систематизації знань у різних культурах із метою передання їх наступним поколінням. Сьогодні вважають, що першим прообразом сучасної енциклопедії була «Природнича історія» (I ст. до н. е.) Плінія Старшого — зібрані в 37 томів відомості про античний світ із покликаннями на 327 грецьких і 146 латинських творів. До кінця XVII ст. вона слугувала важливим джерелом знань про природу.

Відносно невелика за обсягом англійська енциклопедія Чемберса була першою, у якій застосовано метод взаємного покликання на статті. Особливої уваги в історії створення енциклопедій заслуговує французька 35-томна «Енциклопедія, або Глу-

мачний словник наук, мистецтв та ремесел» (1751–1780 рр.), редакторами якої були Дені Дідро та Жан Д'Аламбер. Вона стала маніфестом епохи Просвітництва і значною мірою сприяла створенню в країні інтелектуально-моральної атмосфери, у якій народилися ідеї Великої французької революції.

До кінця XIX ст. власні національні енциклопедії з'явилися в Англії, Німеччині, Італії, Австрії, Польщі, Данії, Португалії, Нідерландах, Чехії, Австралії та США. Найвідомішою енциклопедією XX ст. стала «Британіка», права на яку належать американським видавцям. Визначну роль у розвитку науки і культури на терені колишнього СРСР відіграла «Велика радянська енциклопедія». Її недоліком була дещо перебільшена увага до політичних питань (її укладачі намагалися вносити змістові корективи відповідно до зміни політичного курсу).

Історія створення українських енциклопедій досить багата. Першим виданням енциклопедичного характеру був твір Памви Беринди «Лексикон славенороскій і імен толкованіє», датований 1627 роком (передрукований фотомеханічним способом у видавництві Академії наук УРСР). Перша «Українська загальна енциклопедія» була видана у Львові в 1930–1935 роках. У значеній період було започатковано й видання української енциклопедії в радянській Україні, але масові репресії проти представників національної інтелігенції завадили реалізації цього проекту. Значну роботу зі створення «Енциклопедії українознавства» виконала українська діаспора, але «Українська радянська енциклопедія» залишається найповнішим і певною мірою найуспішнішим виданням такого роду.

Величезний досвід різних країн і народів у систематизації знань про навколишній світ, накопичений життєвий досвід, народні традиції та вірування вказує на особливу роль такої роботи для збереження націо-

нальної ідентичності, визначення національної ідеї. Створення універсальних енциклопедій вимагало від суспільства значних інтелектуальних зусиль, але така робота завжди була стимулом для подальшого розвитку суспільства, його культури. Саме в аспекті розвитку культури розглядаємо і сучасний етап систематизації знань, які людство накопичує з величезною швидкістю. Його визначальною прикметою є швидкий розвиток новітніх інформаційних технологій, які відкривають принципово нові шляхи для систематизації, збереження та обміну інформацією. Один із проявів таких нових можливостей — виникнення і бурхливий розвиток вільної електронної енциклопедії «Вікіпедія».

#### ОСНОВНІ ОСОБАЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ТВОРЕННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ ЕНЦИКЛОПЕДІЇ «ВІКІПЕДІЯ»

Наведемо слова одного із засновників «Вікіпедії» Джими Вейлса, який наприкінці 2009 року звернувся до користувачів Інтернету з проханням про фінансову підтримку його проекту: «Я почав її створювати («Вікіпедію») в 2001 році, і для мене велика честь усі ці вісім років бачити, як сотні тисяч добровольців приєднуються до нас, щоб створити найбільшу енциклопедію в історії людства. «Вікіпедія» — некомерційний сайт. Це витвір спільноти, який повністю створюється і фінансується такими ж людьми, як ви. Більш ніж 340 мільйонів людей використовують «Вікіпедію» кожного місяця — це майже третина користувачів Інтернету в світі... Я вірю, що «Вікіпедія» постійно покращується. В цьому вся суть. Одна людина пише статтю, інша її дещо покращує, і з часом вона стає все кращою і кращою... Суть «Вікіпедії» — у здатності таких же людей, як і ми, створювати виняткові речі. Такі ж люди, як і ми, пишуть «Вікіпедію», слово за словом. Такі ж люди, як і ми, надають їй матеріаль-

ну підтримку. Це — доказ нашої здатності спільними зусиллями змінювати світ».

У цих словах відчувається справедлива гордість ініціатора «Вікіпедії» за своє дітище, за всю ту надзвичайну за своїми діловими і моральними якостями спільноту, яка повсякденною роботою сприяє успіхові проекту. Це звернення закінчувалося проханням про матеріальну підтримку енциклопедії. Реакція людей була майже миттєвою. Понад сім мільйонів доларів було зібрано за надзвичайно короткий термін. Ці кошти використовують для забезпечення діяльності Фонду Вікімедіа (Wikimedia Foundation Inc.), у якому працює на платній основі близько тридцяти осіб. Зазначена організація підтримує низку споріднених проєктів, як-от бібліотека («Вікітека»), словник («Вікісловник»), віртуальний цитатник («Вікіцитатник»), колекція навчальних текстів («Вікіпідручник»), новинний сайт («Вікіновини»), зібрання медійних файлів («Вікісклад»), в основу яких також покладено принцип вільної колективної творчості.

За задумом засновників, «Вікіпедія» має бути безкоштовним джерелом інформації для будь-кого у світі, вільним від реклами. Передбачають, що розміщену в ній інформацію можна буде використати без будь-яких обмежень. Успіх проєкту значною мірою зумовлено тим, що такі базові положення були адекватною відповіддю на гострі проблеми розвитку суспільства в інформаційну епоху. Комерціалізація нових засобів інформації, суттєві зміни у сфері контролю за авторськими правами, величезна різниця в рівні технологічного розвитку різних країн породжували небезпеку того, що прірва між розвиненими країнами та країнами «третього світу» буде стрімко зростати. Ідеологи інформаційного (постіндустріального) суспільства чітко сформулювали положення про те, що вільний доступ до інформації — обов'язкова умова подальшого розвитку людства.

Звичайно, не варто переоцінювати роль таких проєктів, як «Вікіпедія», у розв'язанні глобальної проблеми цифрового бар'єра (digital divide), хоч, безсумнівно, певний внесок у цей процес вона здатна зробити. Це насамперед стосується тих аспектів зазначеної проблеми, які пов'язані з поширенням знань, підвищенням рівня освіти, створенням умов для реалізації принципу неперервності освітнього процесу в умовах інформаційного суспільства. Для мільйонів людей в усьому світі звернення до «Вікіпедії» сьогодні є найпростішою можливістю одержати початкову інформацію про предмет зацікавлення або розпочати детальний інформаційний пошук для реалізації певного проєкту.

Тут важливо наголосити на принципово нових можливостях електронної енциклопедії. Якщо одним із важливих методичних завдань її паперових аналогів було відпрацювання оптимальних розмірів статей, то в електронній енциклопедії це вже не актуально. Так, якщо зараз видрукувати у форматі Великої радянської енциклопедії найбільший за обсягом із національних варіантів «Вікіпедії» — російський, то таке видання налічувало б 123 томи. Зауважимо, що кількість статей в усіх національних варіантах «Вікіпедії» швидко зростає і значно перевищує їхню кількість у паперових виданнях. Створення універсальних енциклопедій зумовлене широким колом актуальних для суспільства завдань, одним із яких є стимулювання користувача до розширення кола його інтересів та поглиблення рівня знань. Тому можливість не обмежувати штучно обсяг статті в електронній енциклопедії дає більші шанси для досягнення цієї мети.

Не менш важливою особливістю електронної енциклопедії є можливість широкого використання засобів відображення інформації, які були або взагалі недоступними для паперових носіїв, або їх викорис-

тання вело до значного подорожчання проєктів. У статтях «Вікіпедії» стає нормою мультимедійне подання інформації з використанням анімації, фільмів, звукового супроводу. Усе це сприяє підвищенню інформативності матеріалу і полегшує його сприйняття [5]. До речі, важливість мультимедійних елементів у поданні наукової інформації стає зрозумілою і для видавців авторитетних міжнародних журналів. Паперовий примірник часопису «Physics of Fluids» сьогодні доповнюють компакт-диском, на якому подають у динаміці результати цікавих експериментальних досліджень потоків рідини та газу, а також опрацювання числових даних, одержаних під час комп'ютерного моделювання цих потоків.

На нашу думку, протиставлення електронних та паперових засобів інформації неконструктивне. І справа тут, мабуть, не тільки в тому, що значна частина споживачів інформації полюбить запах типографської фарби як «приправу» до споживаної інформації. Тут можна вказати й на цікаві приклади їхнього взаємодоповнення. Дуже повчальний досвід серії видань «The missing manuals» («Підручники, яких не вистачає»). Ідеться передусім про видання, які в паперовій формі відтворюють інструктивні матеріали для електронних пристроїв та програмних продуктів. Започаткована видавництвом «O'Reilly Media» серія має величезний успіх у країні. Саме в ній представлено дуже цікаву книгу «Wikipedia: The Missing Manual» [6] — перший фундаментальний підручник для користувачів і творців «Вікіпедії». Цікаву і змістовну оцінку книги подано в рецензії під назвою «Привабливість «Вікіпедії» [7]. У ній висловлено важливу думку про те, що поява такої книги знаменує вступ електронної енциклопедії в період зрілості, оскільки тепер сформовано досить повну систему правил роботи щодо створення статей у «Вікіпедії» та підвищення їхньої

якості. На думку автора, кілька причин зумовлює успіх цього проєкту. Однією з головних він вважає віру більшості авторів-редакторів у те, що, сприяючи своєю діяльністю систематизації і поширенню знань, вони роблять корисну і конче важливу справу. Узагальнення досвіду спільної роботи авторів «Вікіпедії» допомогло сформулювати певну систему правил, етичних норм для процесу створення статей для електронної енциклопедії. Знайомство з п'ятьма принципами спільної роботи для авторів українського варіанта «Вікіпедії» ([http://wapedia.mobi/uk/Вікіпедія:Портал\\_спільноти](http://wapedia.mobi/uk/Вікіпедія:Портал_спільноти)) дає можливість відчувати атмосферу їхньої взаємопідтримки. Досвід формування «Вікіпедії» і спільної роботи величезної кількості людей із різними поглядами, неоднаковим рівнем освіти, але зі спільною повагою до знань — вагомий внесок у формування етики інформаційного суспільства.

Значний інтерес різних громадських організацій та наукових об'єднань до етичних питань характерний для нашого часу. Дедалі більше уваги приділяють сьогодні аспектам моральної відповідальності вченого за обраний напрям наукових досліджень, за передбачення їхніх наслідків для людства. Формують етичні кодекси об'єднань біологів, фізиків, інженерних товариств. На Загальних зборах Національної академії наук України прийнято Етичний кодекс українського вченого. Розвиток інформаційних технологій та породжені ними явища, з якими стикаємося, користуючись таким надпотужним ресурсом, як Інтернет, переконують нас у тому, що роль етичних питань у розв'язанні багатьох проблем інформаційного суспільства буде зростати. Формування етичного кодексу користувача і творця інформації в Інтернеті — нагальне завдання сьогодення. І етика вікіпедиста має бути невід'ємним складником такого кодексу.

## ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ІНФОРМАЦІЇ У «ВІКІПЕДІЇ»

З перших кроків формування «Вікіпедії» висловлювали скептичну думку щодо можливості досягнення високої якості інформації в її статтях. Першопричиною вважали принцип рівного доступу кожного до редагування статей, згідно з яким у правах урівнювалися університетський професор і школяр. Другу — вбачали в потенційній загрозі вандалізму. Адже потенційно в межах вікі-технології є можливість не лише поділитися корисною інформацією, але і знищити її.

Жваві дискусії стосовно якості інформації у «Вікіпедії» спонукали редакцію одного з найавторитетніших наукових видань широкого профілю, журналу «Nature», організувати порівняльне експертне оцінювання 50 пар статей із «Вікіпедії та «Британіки», яку багато років вважають взірцем подання правдивої інформації. Результати одержано для 42 пар і опубліковано в журналі. Загальний висновок редакції зводився до того, що кількість і якість неточностей у проаналізованих матеріалах майже однакова. Оприлюднення результатів викликало бурхливу реакцію менеджерів «Британіки», які вважали висновки недостовірними і вимагали від «Nature» відкликати статтю, але редакція часопису не знайшла в їхніх претензіях достатньої аргументації.

На нашу думку, доцільніше, мабуть, ставити питання не про якість «Вікіпедії» в цілому, а про надійність інформації в різних її розділах. Матеріали, що стосуються природничих наук, різних розділів техніки, зазвичай породжують менше дискусій, ніж ті, що висвітлюють певні філософські питання чи, наприклад, паранормальні явища. Про високий авторитет інформації, викладеної у «Вікіпедії», свідчать і дані статистичних досліджень: аналіз звернень до електронної енциклопедії в США показав, що більше ніж 36 відсотків її користувачів — це кваліфіковані вчені.

Варто зазначити, що одним із негативних наслідків розвитку інформаційних технологій деякі автори вважають формування так званої поп-науки. Намагання привернути увагу до певного напрямку наукової роботи, використати інтерес до неї з метою одержання додаткового фінансування інколи призводить до оприлюднення недостатньо перевірених результатів у ЗМІ. Така інформація із сенсаційними коментарями викликає інтерес, але, перевіривши її, часто переконуємося в її недостовірності. Науковці намагаються знайти протидію зазначеним тенденціям, характерним прикладом такого пошуку є Комісія з боротьби із псевдонаукою Російської академії наук. Зважаючи на специфіку «Вікіпедії», можна очікувати, що електронна енциклопедія може бути також уражена вірусом поп-науки. Саме тому в першому з п'яти основних правил для українських вікіпедистів, указаних вище, зазначено таке: «Вікіпедія» — це «не місце для викладу вашої особистої думки, особистого досвіду або особистих доводів — і тому всі учасники повинні слідувати правилам про заборону оригінальних досліджень і прагнути бути точними».

Важливою проблемою для розвитку «Вікіпедії» є вандалізм, тобто навмисне псування змісту статей, підміна їх нецензурною лайкою, малюнками або інформацією, що ніяк не пов'язана з тематикою статті. Проте всі помилки, зроблені редакторами ненавмисно, не вважають вандалізмом. Труднощі в боротьбі з цим явищем зумовлені чітким розумінням того, що її методи мають бути такими, аби не перешкоджали використанню демократичних принципів, що становлять суть технології творення вільної енциклопедії.

Досить ліберальне ставлення до проблеми вандалізму з боку спільноти вікіпедистів пов'язане з тим, що зміст статті, яка зазнала атаки вандала, зберігається, тому вона може бути досить легко відновлена тим, хто

помітив неадекватні зміни її змісту. До речі, відома технологія запобігання вандалізму, а також спеціальні програмні засоби, які здатні ідентифікувати певні типи «недружніх» актів і автоматично усунути їхні наслідки. За нинішньої активності користувачів-редакторів «Вікіпедії» більшість неадекватних змін у статтях може проіснувати в комп'ютерній мережі лише кілька хвилин.

Дещо меншу загрозу становить спам, який виявляється у формі непотрібних зовнішніх покликань. Їхня мета — стимулювання трафіку певних сайтів. Привабливість таких покликань значно зменшилася, коли було прийнято рішення про неврахування при індексації сайтів покликань зі сторінок «Вікіпедії». Рецензування та редагування змісту багатьма користувачами, можливість практично миттєвого відновлення незіпсованого тексту дають змогу зменшити гостроту проблеми спаму для електронної енциклопедії порівняно з іншими секторами інформаційного поля.

Незаперечний успіх «Вікіпедії» пришвидшує суттєві зміни у функціонуванні інших джерел інформації енциклопедичного характеру. Значну увагу інформації в режимі on-line почала приділяти «Британіка». Триває формування проектів-конкурентів, як наприклад «Google Knowl» — сервіс для публікації статей різної тематики, створюваних користувачами. Реакція на нього творців «Вікіпедії» була досить стриманою. З одного боку, Д. Вейлс висловив підтримку проекту, адже що більше знань буде у світі, то краще. Водночас він справедливо зауважив, що в проекті «Google» комерційні інтереси будуть на першому місці. На нашу думку, одночасний доступ в Інтернеті до «Вікіпедії», «Knowl» та відкритої «Британіки» робить життя користувача більш комфортним.

У спільноті користувачів Інтернету завжди вистачало скептиків щодо доцільнос-

ті та науково-освітньої значущості «Вікіпедії». Питання її стабільності дуже цікаве. Ситуація нагадує аналогію з відомим маятником Капіци. Вертикальне положення рівноваги для маятника нестійке, але якщо точка підвісу коливається за певним законом, це положення може виявитися стійким [8]. У сучасному світі, де мільярд користувачів мають доступ до Інтернету, мільйони людей щохвилини самовіддано роблять свій внесок у формування і підтримку «Вікіпедії». І в цій динаміці запорука її успіху і стабільності.

#### **РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО СЕГМЕНТА «ВІКІПЕДІЇ» ЯК СКЛАДНИКА ПРОЦЕСУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ**

Стрімка глобалізація сучасного світу ставить на порядок денний нагальну проблему національної ідентичності. Потенційну загрозу становлять такі її компоненти, як демократизація, формування глобального економічного простору, інформатизація, взаємопроникнення культур, становлення системи загальнолюдських цінностей та ін. Ці процеси є об'єктом величезної кількості досліджень із різними вихідними положеннями і прогнозами їхніх наслідків у майбутньому. Один із популярних поглядів викладено в книзі Ф. Фукуями «Кінець історії. Остання людина» [9]. Автор передбачає формування цивілізації у вигляді однорідного бульйону з єдиним політичним устроєм країн та однаковою для всіх націй системою цінностей.

Невідворотність загострення проблеми національної ідентичності та її наслідків для розвитку людства в найближчій перспективі досліджує у своїй монографії С. Хантінгтон. На його думку, «ідентичність на рівні цивілізації буде ставати щораз важливішою, й основні риси світу будуть формуватися в процесі взаємодії семи-восьми великих цивілізацій. До них належать західна, конфуціанська, японська,

ісламська, індуська, православно-слов'янська, латиноамериканська та, можливо, африканська цивілізації. Найбільш значущі конфлікти розгорнуться вздовж ліній розлому між цивілізаціями» [10].

Для нас зараз важливо відзначити, що велику роль у процесах самоідентифікації націй можуть відігравати сучасні технології, зокрема інформаційні, які дають змогу не лише «побачити і почути» теперішній світ, але й показати йому своє національне обличчя. Причому рівень освіченості нації є надзвичайно важливим компонентом у такій самопрезентації, тому національним енциклопедіям відведено тут не останнє місце.

Оцінюючи суспільне значення енциклопедій, можна сказати, що таке зібрання відомостей є відображенням світогляду суспільства на певному етапі його розвитку. Енциклопедії видають у багатьох країнах за вагової державної підтримки. За останнє століття світ радикально змінився, виникло багато нових країн. Для них видання універсальної енциклопедії є актом національного самоствердження. Саме ця обставина, мабуть, зумовлює те, що сучасну популярну електронну енциклопедію створюють на основі більш ніж двох сотень мов. І все це відбувається на тлі інтенсивного впливу на сучасний світ процесів глобалізації. Створення з допомогою сучасних технічних засобів глобального інформаційного простору — один із найбільш значущих проявів глобалізації, яка породжує значні проблеми в питаннях взаємодії різних культур.

З давніх-давен однією з найважливіших ознак національної ідентичності була територіальна визначеність і цілісність держави. Саме тому велику популярність мали слова Бісмарка: «Якщо народ не хоче годувати чужу армію, він мусить годувати свою». Закінчення «холодної війни» та інформаційна революція значною мірою змі-

нили ситуацію. Є багато ознак того, що змагання між народами зміщуються в економічну, технологічну та культурну площину. Причому, як показують зміни в міжнародних відносинах за останні роки, культурний аспект стає дедалі вагомим. На перший план виходять питання інтелектуальної та морально-психологічної безпеки нації.

Обговорюючи питання розвитку «Вікіпедії» як сучасного засобу збирання, систематизації, збереження та поширення знань, не можна оминати загального питання впливу глобалізаційних процесів на національну культуру. Насамперед треба звернутися до проблеми збереження та розвитку національних мов в умовах глобалізації. Потрібно визнати, що в сучасному світі розвиваються певні інтегративні мовні тенденції. Цьому сприяє інтенсифікація процесу обміну інформацією на базі сучасних технологій і, безсумнівно, технологічне лідерство певних країн. Одним із результатів таких тенденцій є домінування тієї мови, за допомогою якої формується більшість науково-технічних, політичних та філософських джерел інформації.

Бажання «не випасти» з процесу формування світової бази знань стимулює і вчех наших Академії публікувати свої праці англійською мовою. Це нормальне бажання зробити результати своїх досліджень широкодоступними, знаними у світі. Але треба пам'ятати, що перед українськими науковцями постає завдання національної ваги — сприяти розвитку української мови, особливо в аспекті забезпечення її здатності адекватно відображати сучасні науково-технічні досягнення. Це, зокрема, стосується формування українськомовного сектору «Вікіпедії». Однією з найважливіших проблем, розв'язанню яких має сприяти електронна національна енциклопедія, є творення української наукової термінології. Ми маємо цікавий практичний досвід.



Коли один зі співавторів статті поділився з колегами труднощами перекладу на українську терміна «physics of fluids», академік А.Г. Наумовець запропонував чудовий варіант — «фізика плинну».

Ще одне важливе зауваження стосується вимог до змісту та характеру викладу статей у «Вікіпедії». Зрозуміло, що автори намагаються подати матеріал у такій формі, щоб зацікавити якомога більше читачів. Однак тут варто прислухатися до важливої думки, висловленої славетним фізиком М. Фарадеєм: «Справді повчальна лекція ніколи не зможе бути популярною, а справді популярна лекція ніколи не досягне справжньої повчальності». Тому, готуючи статті для «Вікіпедії», не варто дуже спрощувати виклад матеріалу. Освоєння нового вимагає досить напруженої розумової роботи, і треба зберігати баланс простоти, дохідливості та змістовності.

## ВИСНОВКИ

Новітні інформаційні технології дали можливість створити і розвивати цікавий міжнародний проект — електронну енциклопедію «Вікіпедія». Бурхливий розвиток цього проекту — досить авторитетне свідчення його великого соціального та культурного значення.

Аналіз сучасних тенденцій технологічного розвитку дає достатньо підстав для того, щоб повірити, що майбутнє людства — це розвинене інформаційне суспільство. Деякі його характерні риси помітні вже сьогодні, багато нових його якостей сформулюються в майбутньому. Але вже зараз можна сказати, що питання накопичення, практичного застосування знань та передавання їх наступним поколінням обов'язково відіграватимуть важливу роль. Знання можуть уважатися збереженими не тоді, коли вони в якійсь формі розміщені на паперових чи інших носіях. Вони є здобутком суспільства лише тоді, коли в ньому є хоч одна

людина, яка розуміє їхній зміст. Для досягнення такого стану потрібно підтримувати постійну активність наукових шкіл у суспільстві, а також усю систему освіти. І «Вікіпедія» уже зараз стає її важливим компонентом. Розвиток цього складника в національному форматі — важливе завдання і держави, і кожного вченого.

Технології інформаційного суспільства, зокрема «Вікіпедія», дають українським науковцям можливість долучитися до цього процесу. Створення змістовної статті за певним фахом — суттєвий внесок у розвиток української культури, сучасної наукової національної мови, новітніх можливостей освіти. Написання таких статей — нелегка робота, але розуміння мети і сучасних вимог, а також дуже важливих наслідків поширення «електронних знань» для майбутнього нашої держави має бути вагомим стимулом для подолання труднощів.

«Вікіпедія» — надзвичайно динамічна структура, кількість звернень до неї просто вражає. За статистикою, у середньому щосекунди до неї звертаються більше як 50 000 користувачів. Для характеристики її національних сегментів можна, наприклад, указати на кількість статей у кожному з них. На час написання цієї статті в англійському сегменті «Вікіпедії» налічувалося 3 246 900 статей, понад мільйон статей — у німецькомовному сегменті, у польському — 688 000, російському — 520 000. В українському сегменті «Вікіпедії» представлено 199 952 статті. Вважаємо, що цей показник не відповідає рівневі розвитку вітчизняної науки і культури, а також потребам нашого суспільства. Невдоволення викликає також порівняння змісту українських і, скажімо, англійських статей. Наші автори не використовують усіх можливостей для мультимедійного подання інформації. Статті часто короткі й більше нагадують аналогі з відомих паперових енциклопедій.

Нашу статтю розцінюємо як заклик звернення до вчених України активніше долучатися до наповнення українського сегмента «Вікіпедії» змістовною, цікавою і достовірною інформацією. Ми впевнені, що незважаючи на певні недоліки електронної енциклопедії, така робота надзвичайно корисна для нашої країни.

\* \* \*

Ідея написання цієї статті була підтримана виконавчим директором громадської організації «Вікіпедія Україна» Ю. Пероганичем, якому автори вдячні за слухні зауваження.

1. *Махлун Ф.* Производство и распространение знаний в США. — М.: Прогресс, 1966. — 463 с.
2. *Уэбстер Ф.* Теории информационного общества. — М.: Аспект Пресс, 2004. — 400 с.
3. *Бард А., Зодерквист Я.* Нетократия. Новая правящая элита и жизнь после капитализма. — Стокгольм, 2004. — 252 с.
4. *Бердяев Н.А.* Человек и машина // Вопросы философии. — 1989. — №2. — С. 147–162.
5. *Гринченко Т.А. и др.* Принципы построения мультимедиа систем презентационного класса // Математические машины и системы. — 2005. — №3. — С. 35–49.
6. *Broughton J.* Wikipedia: The Missing Manual. — O'Reilly Media, 2008. — 477 p.
7. *Baker N.* The Charms of Wikipedia. The New York Review of Books. — 2008. — Vol. 55. — №4. — P. 3–6.
8. *Катица П.Л.* Динамическая устойчивость маятника при колеблющейся точке подвеса // Журнал экспериментальной и теоретической физики. — 1951. — Т. 21. — Вып. 5. — С. 588–597.
9. *Фукуяма Ф.* Конец истории. Последний человек. — М.: ООО «Издательство АСТ: ЗАО НПП «Ермак», 2004. — 588 с.

10. *Рудницкая Т.* Интернетизация как начальный этап вхождения Украины в мировое глобализирующееся сообщество: позитивы и риски // Социология: теория, методы, маркетинг. — 2004. — №1. — С. 73–88.

*В. Гринченко, Т. Гринченко*

#### «ВІКІПЕДІЯ» ЯК ЕЛЕМЕНТ КУЛЬТУРИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

##### Резюме

У статті досліджено феномен вільної електронної енциклопедії «Вікіпедія» в контексті змін, викликаних поширенням інформаційних технологій, які позначаються на розвитку науки та освіти, породжують нові форми збереження і застосування знань. Розглянуто проблеми доцільності та науково-освітньої значущості «Вікіпедії», зокрема її українського сегмента, крізь призму національної культури, яка сьогодні перебуває під тиском глобалізації.

*Ключові слова:* інформаційні технології, глобалізація, світова база знань, національна ідентичність.

*Hrinchenko V., Hrinchenko T.*

#### “WIKIPEDIA” AS INFORMATION SOCIETY CULTURAL ELEMENT

##### Abstract

The article investigates the free electronic encyclopedia phenomenon in the context of changes provoked by information technologies diffusion, which affects the science and education development, breeds knowledge usage and keeping new forms. Problems concerning “Wikipedia”, in particular its Ukrainian segment, expediency and scientific and educational importance are viewed through the prism of national culture nowadays existing under the globalization pressure.

*Keywords:* information society, globalization, world knowledge base, national identity.